

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr lic. Hanny Górskiej

pt. *Psalmi Asafa w Psalterzu. Studium porównawcze w zakresie literacko – teologicznym.*

Na Księgę Psalmów składa się kilka zbiorów, które zawierają modlitwy wyróżniające się od innych własnymi cechami literackimi i dominującymi tematami teologicznymi. Jeden z takich zbiorów zawiera psalmy mające już w tytule charakterystyczny zwrot: Asafowy (אֲסָפִי - Ps; 73-83). Pani mgr lic. Hanna Walentyna Górską podjęła w swojej rozprawie doktorskiej interesujące zadanie, jakim jest sprawdzenie, czy psalmy te pod względem językowym jak i teologicznym są ze sobą rzeczywiście połączone tak mocno, że tworzą odrębny zbiór. Co o tym decyduje? A także, dlaczego Ps 50 jest oddzielony w ostatecznej redakcji Psalterza od pozostałych utworów tego zbioru? I wreszcie, jeżeli wymienione psalmy rzeczywiście tworzą zwarty zbiór, który można określać mianem „psalmów Asafa”, to czym wyróżnia się on na tle innych zbiorów i Księgi Psalmów jako całości.

1. Plan pracy i metody badań

Pierwszy rozdział przedstawia bardziej ogólne zagadnienia dotyczące psalmów Asafowych, takie jak miejsce i czas powstania oraz terminologię występującą w pierwszym wersecie poszczególnych utworów. Drugi rozdział poświęcony został badaniom nad strukturami poszczególnych psalmów Asafowych, jak również całej grupy jako spójnej struktury. W trzecim doktorantka przedstawia badania dotyczące słownictwa oraz form gramatycznych występujących w psalmach Asafowych. Natomiast w czwartym rozdziale przedstawia wybrane zagadnienia teologicznie występujące w obrębie grupy Asafowej.

Badania zostały oparte na analizie tekstu hebrajskiego oraz polskiego. Do tego celu doktorantka zastosowała metodę analizy filologiczno-egzegetycznej oraz elementy metody historyczno-krytycznej. Na analizę filologiczno-egzegetyczną składają się analiza: słownictwa, morfologii, syntaksy, struktury, semantyki.

Doktorantka przeprowadziła szczegółową kwerendę dotyczącą dotychczasowych badań, zapoznała się z nimi oraz syntetycznie przedstawiła ich rezultaty. Wyciągnęła jednak wniosek, że psalmy Asafa jako grupa nie zostały gruntownie przebadane pod względem słownictwa: - badania statystyczne terminów hebrajskich w nich występujących oraz ich gramatyki; - występowania i rozkładu rdzeni w tekście; - formy gramatyczne. Ponadto ważne miejsce w jej pracy zajmują wieloaspektowe badania elementów poezji starotestamentalnej (na przykład: paralelizmy, chiazmy, gry słowne, antytezy i meryzmy; asonanse i aliteracje; szyk zdania; podział na zwrotki i strofy). Całość badań wieńczy analiza teologii psalmów Asafa.

Doktorantka wyniki swych badań konfrontuje z badaniami nad pozostałymi psalmami Psalterza lub do tzw. próby kontrolnej, w wypadku złożonego zagadnienia. To stanowi *novum* na gruncie badań nad Księgą Psalmów i wnosi znaczący wkład nie tylko w badania nad Ps 50; 73-83, ale także nad resztą Psalterza. Interesująco analizuje fakt wyodrębnienia Ps 50 od pozostałych psalmów Asafa tworzących organicznie zwartą całość.

2. Wyniki badań

Wyniki badań, które należy odnotować w recenzji dotyczą zwartości oraz oryginalności zbioru zwanego „psalmami Asafa” (Ps 73-83), a także odrębnego miejsca w Psalterzu Asafowego Ps 50. Wnioski, które doktorantka wyciąga ze swoich są bardzo wyważone i ostrożne.

1. Struktura zbioru psalmów Asafowych (Ps 50; 73 – 83) jak również pozabawienie jej Ps 50, nie ukazuje znaczącego, przemyślanego centrum pod względem rozmieszczenia słów. Wyliczenia

środka przy uwzględnieniu różnych zmiennych takich jak nagłówki psalmów czy występowanie terminu $\eta\lambda\phi$, ukazują, że w centrum struktury Ps 50; 73 – 83 nie znajduje się słowo lub sformułowanie, które byłoby znaczące. Taka sama sytuacja ma miejsce po odłączeniu od grupy Ps 50, co stanowi argument przeciw teorii, że nie należał on do tego zbioru, choć całkowicie nie wyklucza, że został on odłączony od pozostałych psalmów asafowych ze względu na niespójność struktury całego zbioru Asafowego.

2. W swoich badaniach doktorantka uwzględniła również teorię o centralnym położeniu Ps 78, chcąc sprawdzić słuszność teorii o celowym oderwaniu Ps 50 od grupy Asafowej. W przypadku rozmieszczenia ilościowego słów zarówno grupa zawierająca Ps 50 jak i nie posiadająca tego utworu nie ukazuje Ps 78 jako idealnego centrum. Jednakże wykluczenie Ps 50 znacznie koryguje strukturę z centralnym Ps 78. Ale z kolei analizy struktury opartej na zwrotkach, strofach czy wersetych i ilości zawartych w nich słów nie uzasadniają odłączenia Ps 50.

3. Z kolei na płaszczyźnie terminologii i zagadnień gramatycznych wyniki badań nie przesądzają o szczególnym zamiłowaniu środowiska Asafowego do częstego używania danych rdzeni w konkretnych osnowach w obrębie całej grupy, co mogłoby być cechą charakterystyczną zbioru. Doktorantka zaznacza jednak, że na tle całej grupy Asafowej po raz kolejny odznacza się Ps 78. Nade wszystko jednak stwierdza, że w grupie Asafowej występują takie formy czasowników, rzeczowników i przymiotników, czy nawet samych rdzeni, których nie znajdujemy w żadnych innych miejscach Księgi Psalmów czy też całej Biblii Hebrajskiej. Tego typu słów w obrębie grupy Asafowej jest bardzo wiele a dalsze, bardziej szczegółowe badania nad nimi mogą przynieść nowe spojrzenie na ten zbiór czy nawet całą Księgę Psalmów.

4. W przypadku rzeczowników, najczęściej występujące w grupie Asafowej są: $\eta\lambda\phi$ (26), $\eta\lambda\phi$ (56), oraz $\eta\lambda\phi$ (24). Warto w tym miejscu zwrócić uwagę, że $\eta\lambda\phi$ występuje wśród psalmów Asafowych 14 razy, natomiast $\eta\lambda\phi$ 19 razy. Pokazuje to, że w grupie tej przeważa określenie Boga jako Elohim, jednak nie są to psalmy całkowicie elohistyczne. Kolejną rzeczą, na którą należy zwrócić uwagę w przypadku tych najczęściej występujących rzeczowników, jest fakt, że zarówno *elohim* jaki *erec* zostały użyte w każdym z psalmów Asafowych. Stanowi to o pewnej jednolitości grupy. Choć pod względem ilościowym jak i procentowym, zawartość tych rzeczowników w poszczególnych utworach różni się. Zestawienie psalmów Asafowych z próbą kontrolną, zawierającą utwory nie-Asafowe o podobnej ilości rzeczowników co poszczególne utwory asafowe, ukazuje, że grupa asafowa w większości przypadków nie wyróżnia się na tle całej księgi pod względem ilości użytych rzeczowników *erec*, *kol*, *elohim*. Doktorantka słusznie podkreśla, że dane te nie są jednoznaczne i zawierają jedynie próbę kontrolną.

5. Kolejne statystyki, przedstawiające rzadziej występujące rzeczowniki w obrębie psalmów Asafowych nie dają przesłanek do stwierdzenia, że grupa ta jest spójna. W kontekście natomiast całego Psalterza zdają się wpisywać w ogólną tendencję tej księgi. Również pod względem liczby oraz rodzaju, w jakim zostały odmienione rzeczowniki, psalmy Asafowe nie wyróżniają się na tle całej Księgi Psalmów. Jednakże niewykluczone, że dalsze, bardziej szczegółowe badania przyniosłyby odmienne wnioski.

6. W przypadku zagadnień teologicznych w psalmach Asafowych doktorantka dostrzega motywy, które wyróżniają je na tle całej księgi, ale zarazem wpisują je w pewne ogólne nurty teologiczne Psalterza. Tak samo jest w przypadku spójności tematycznej grupy Asafowej. Są takie idee, które przemawiają za spójnością (*Bóg Jakuba*; *Bóg Zastępów*; *Jahwe*), jak również i takie, które ją podważają. Nade wszystko w Ps 82 znajduje się termin $\eta\lambda\phi$, którego użycie odróżnia go na tle całej Księgi. Jest to jednak pojedynczy psalm Asafowy. Nie można więc mówić na jego podstawie o odrębności całej grupy od Psalterza.

7. Ostatecznie, doktorantka dochodzi do wniosku, że na podstawie jej badań psalmy Asafowe przejawiają zbyt mało wyraźnie widocznej spójności, by móc zakładać autorstwo jednego człowieka w odniesieniu do wszystkich tych utworów. Tym bardziej zdaje się nam mało prawdopodobne powstawanie tych psalmów w obrębie jakiejś szkoły. Zwraca uwagę na

konieczność uwzględnienia późniejszych redakcji, które mogły wpływać na zatarcie charakterystycznych cech grupy utworów, nazywanych w tytułach „psalm Asafowy”.

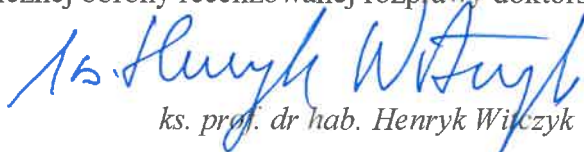
„Najbardziej prawdopodobne, naszym zdaniem, zdaje się być rozumienie $\eta\phi\alpha\lambda$ jako określenia pierwotnie odrębnego zbioru, który następnie został wcielony do psalterza. W takiej sytuacji psalmy Asafowe nie musiałyby przejawiać znaczących cech wspólnych, nie musiałyby bowiem pochodzić od jednego autora, natomiast pewne więzi między nimi istniejące byłyby zasadne ze względu na skomponowanie spójnego zbioru. Możliwe, że w obrębie tego zbioru znajdowały się również teksty uznawane dzisiaj przez niektórych badaczy jako deutero-Asafowe.

Nie wykluczone też, że brak widocznych różnic, zwłaszcza na płaszczyźnie językowej wynika z ogólnych schematów językowych pisarzy tamtych czasów tworzących psalmy. Natomiast liczne powiązania między psalmami asafowymi i nieasafowymi należy uznać za fakt wynikający ze zbliżonej tematyki, jaką poruszają teksty wybrane do kanonu biblijnego oraz potrzeb, przesłanek, chęci utworzenia pod pewnymi względami spójnego zbioru, którymi kierowano się podczas tworzenia Psalterza. W kwestii natomiast odrębności Ps 50 od pozostałych utworów Asafowych, należy stwierdzić, że nie ma na tyle mocnych przesłanek by uznać go za utwór odrębny od tej grupy. Przejawia on co prawda pewne odmienności, jednak również inne psalmy Asafowe pod pewnymi względami wybijają się na tle całej grupy i to znacznie bardziej niż Ps 50” (s. 335).

3. Konkluzja

Cała rozprawa doktorska Hanny Walentyny Górskiej napisana została zgodnie z przyjętą metodologią, stosowaną w biblistyce. Ważną rolę odgrywa w niej analiza statystyczna, która pozwala na wyciągnięcie ważnych i precyzyjnych wniosków. Dlatego ostateczne konkluzje są rzetelnie i merytorycznie uzasadnione, tak na poziomie filologii, egzegezy, teologii, jak i analizy statystycznej. Podjęty zakres badań jest bardzo oryginalny. Rozprawa napisana z wielkim znawstwem języków biblijnych (głównie hebrajskiego), logiczna i przejrzysta pod względem planu badań, uwzględniająca polską i zagraniczną literaturę przedmiotu wypełnia lukę w badaniach nad genezą i charakterystyką obszernego zbioru, jakim są psalmy Asafa i jako taka jest bardzo dobrym owocem starannej pracy badawczej.

W związku z powyższym stawiam wniosek do Rady Naukowej dyscypliny nauki teologiczne Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie o dopuszczenie mgr lic. Hanny Walentyny Górskiej do publicznej obrony recenzowanej rozprawy doktorskiej.

ks. prof. dr hab. Henryk Wińczyk

profesor KUL Jana Pawła II

Lublin, 20.09.2023 r.